

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ В ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТІ

У статті визначено основні тенденції, що були притаманні ринку праці в Одеській області за останні роки. Зроблено аналіз за основними показниками ринку праці в регіоні. Висловлено пропозиції щодо необхідності розвитку ринкового механізму.

The main tendencies that characterized the labour market in Odessa region have been considered in the article. The analysis of the major indicators of the labour market in the region has been made. The recommendations concerning the necessity of the market mechanism development have been defined.

Постановка проблеми у загальному вигляді. З переходом до ринкової економіки в Україні, як і в інших країнах постсоціалістичного табору відбулися кардинальні зміни майже в усіх сферах життєдіяльності суспільства, зокрема й у сфері праці. В країні різко зросла кількість безробітних, прийнято низку законів, що регулюють взаємозв'язки між суб'єктами у цій сфері, розвиваються національний і регіональні ринки праці, сформувалася їхня інфраструктура. З розвитком ринкових відносин ефективніше має працювати ринковий механізм, тобто попит і пропозиція на ринку праці мали б все гнучкіше реагувати на ті невідповідності, які виникають між ефективністю і оплатою праці. Ринок праці є одним з основних показників які дають нам відомості про основні тенденції розвитку економіки та про ефективність державного регулювання в сферах економіки.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років з проблеми розвитку ринку праці в Україні засвідчує, що їй присвячено наукові праці таких вітчизняних економістів, як Д. Богиня, М. Долішний, С. Злупко, В. Онікієнко, Є. Лібакова, О. Грішнова, І. Петрова, В. Петюх, Л. Семів, В. Приймак, Л. Шевчунта та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Ринок праці є одним з основних показників, який вказує нам на тенденції розвитку ринкового механізму. Вплив економічних регуляторів з утворення і ліквідації робочих місць може бути як прямим, так і опосередкованим, похідним. Досвід показує, що ринок праці не може існувати сам по собі без втручання держави [1, с.15-21].

Постановка завдання. Виявлення основних тенденцій розвитку ринкового механізму в Одеській області, шляхом дослідження основних показників стану ринку праці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Протягом 2000-2005рр. на ринку праці Одеської області, як у всієї України, відмічалась тенденція до зниження рівня економічної активності населення. Цей процес формувалася внаслідок інтенсивного скорочення обсягів безробіття на фоні уповільненого приросту кількості зайнятого населення та супроводжувався вибуттям зі складу робочої сили населення працездатного віку внаслідок обмеження можливостей щодо гідного працевлаштування.

На відміну від вищезазначених тенденцій у 2006-2007 рр. ситуація на ринку праці Одещини набула позитивних ознак. За даними вибіркового обстеження населення (домогосподарств) з питань економічної активності, середньомісячна чисельність економічно активного населення віком 15-70 років у 2007р., порівняно з 2006р., збільшилась на 1,2% і становила 1108,2 тис. осіб, з яких 1059,7 тис. осіб або 95,6% були зайняті економічною діяльністю, а решта 48,5 тис. осіб відповідно до методології Міжнародної організації праці (МОП) класифікувалися як безробітні (рис. 1) [2; 3]. Чисельність економічно активного населення працездатного віку у 2007р., порівняно з 2006р., збільшилась на 0,8% та становила відповідно 1015,4 осіб або 91,6% від зазначеної категорії населення віком 15-70 років.

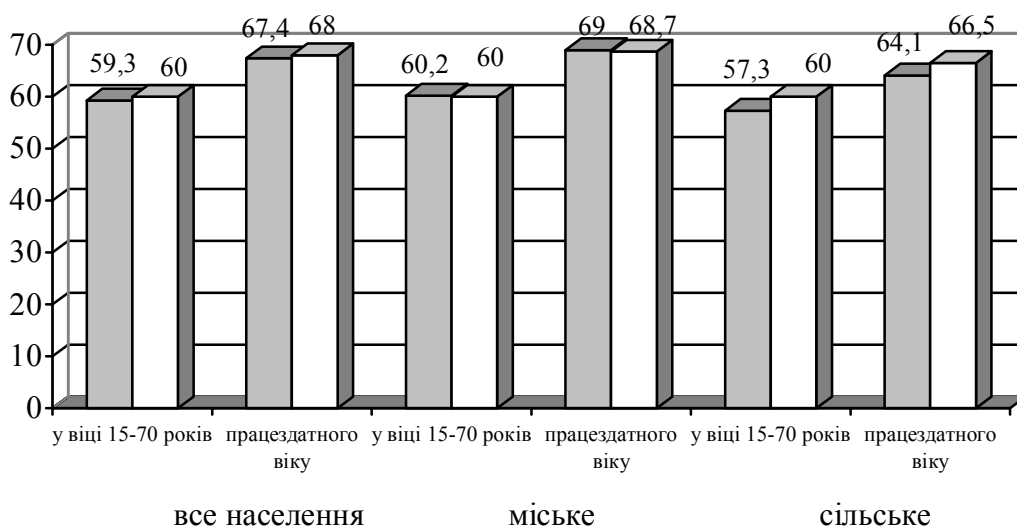

Рис. 1. Рівень економічної активності населення віком 15-70 років у % до економічно активного населення відповідної вікової групи 2006-2007 рр.

Рівень економічної активності населення віком 15-70 років збільшився, з 59,3% у 2006р. до 60,0% у 2007р. Зазначена тенденція спостерігалась тільки у сільській місцевості. Серед населення працездатного віку рівень економічної активності теж збільшився на 0,6 в.п. і становив 68,0%. Причому, це сталося за рахунок збільшення рівня економічної активності у сільського населення працездатного віку, в той час як у зазначеній віковій групі населення міської місцевості цей показник зменшився, про що свідчать дані (рис. 2).

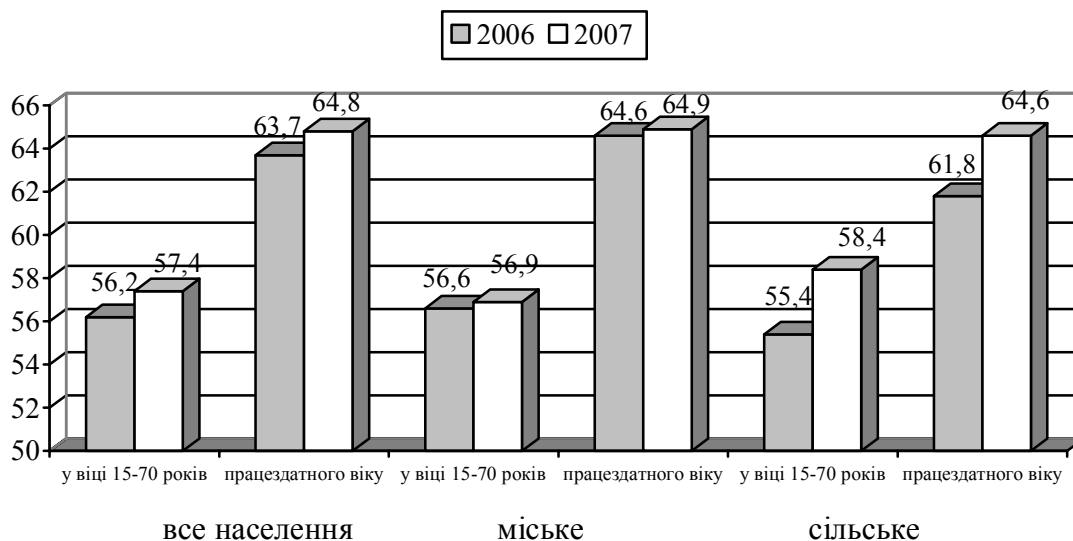

Рис. 2. Рівень зайнятості населення віком 15-70 рр.

Найвищий рівень економічної активності був характерним для осіб віком 35-39 років (84,7%), проте найнижче – у молоді віком 15-24 роки (36,9%) та осіб пенсійного віку (22,0%). Чисельність зайнятого населення віком 15-70 років у 2007р. порівняно з 2006р. збільшилась на 2,0% та становила 1059,7 тис. осіб, з них особи працездатного віку склали 966,9 тис. осіб, або 91,2%. Рівень зайнятості населення віком 15-70 років відповідно зріс за означений період з 56,2% до 57,4%, а у населення працездатного віку з 63,7% до 64,8%. Ця тенденція склалася через зростання обсягів зайнятості як серед населення сільської місцевості (на 3,0%), так і серед міських жителів (на 0,3%). Рівень зайнятості серед сільського населення перевищив відповідний показник для міських мешканців. Найвищий рівень зайнятості спостерігається у населення у віці 40-49 років (81,0%), а найнижчий – молоді у віці 15-24 років (33,6%) та осіб віком 60-70 років (22,0%). Серед регіонів

Причорноморської зони найвищий рівень зайнятості за 2007р. спостерігався в Автономній республіці Крим 59,6%. В умовах збільшення чисельності зайнятого населення за 2007р., в порівнянні з 2006р., спостерігається зміна структури зайнятих за видами економічної діяльності. Збільшення кількості зайнятих впродовж 2007р. відбулося в промисловості (на 0,2%), фінансовій діяльності (на 23,1%), будівництві (на 15,1%), операціях з нерухомим майном, орендою, інжинірингом та наданням послуг підприємцям (на 8,6%). Водночас зменшення обсягів зайнятості було зафіксоване у сільському господарстві, мисливстві та лісовому господарстві (на 2,7%). У 2007р. майже кожен п'ятий зайнятий громадянин працював у сільському, рибному, лісовому господарстві та мисливстві, майже кожен десятий – у промисловості.

Позитивна тенденція щодо скорочення обсягів безробіття в Одеській області збереглася у 2007 р. Кількість громадян у віці 15-70 років, які з різних причин не мали роботи або прибуткового зайняття, за 2007р., порівняно з даними за 2006р., зменшилась на 22,3 тис. осіб, або на 2,8%, та становила 786,4 тис. осіб, або 42,6% всієї кількості населення зазначеного віку. Серед цієї категорії населення 48,5 тис. громадян активно шукали роботу, готові були приступити до неї, намагались організувати власну справу або знайшли роботу та чекали відповіді, тобто за методологією Міжнародне Організації Праці (МОП) відносилися до безробітних. Їх кількість у 2000 році порівняно з показником за 2006р. скоротилася на 13,4% або на 7,5 тис. осіб. Серед безробітних, визначених за методологією МОП, більш ніж три чверті складали мешканці міської місцевості (39,0 тис. осіб або 80,4%), решту – сільські жителі (11,3 тис. осіб або 19,6%).

Рівень безробіття населення віком 15-70 років (за методологією МОП), за зазначений період у цілому по області знизився з 5,1% до 4,4%, міського населення – з 5,9% до 5,2%, а у сільській місцевості з 3,3% до 2,6%. За віковими групами найвищий рівень безробіття спостерігався серед молоді у віці від 15 до 24 років (9,1%), яка не маючи належної освіти та професійного досвіду не здатна на рівних конкурувати на ринку праці. Серед населення працездатного віку рівень безробіття (за методологією МОП) у 2007р знизився на 0,8 в. п. та становив 4,8% економічно активного населення цієї вікової групи. Зазначений показник був вищим у міського населення (5,6%) на відміну від сільського (3,0%) (рис. 3).

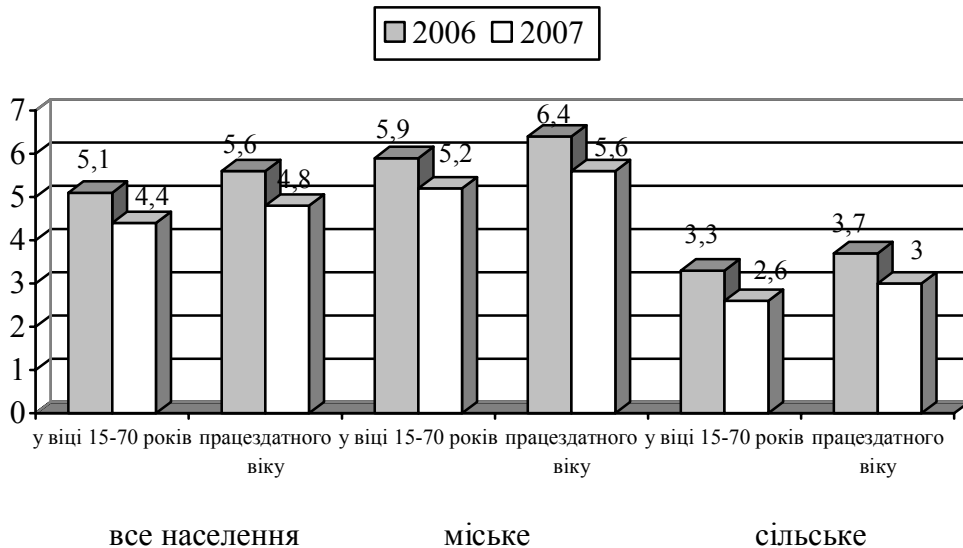

Рис. 3. Рівні безробіття населення (за методологією МОП) у % економічно активного населення відповідної вікової групи

Слід відмітити, що рівень безробіття населення працездатного віку (за методологією МОП) більш ніж в 2 рази перевищував рівень зареєстрованого безробіття, розрахованого за відповідною методикою.

Серед регіонів Причорноморської зони найвищий рівень безробіття було зафіксовано у Миколаївській та Херсонській областях – 8,5% та 8,3% відповідно.

Основними причинами незайнятості безробітних віком 15-70 років (за методологією МОП) у 2007 р. найчастіше виступають звільнення за власним бажанням (21,4%), вивільнення з економічних причин (29,3%), неможливість знайти роботу після закінчення навчальних закладів (36,9%).

Зменшилась кількість економічно неактивних осіб працездатного віку, які не знали де і як шукати роботу, яким чином організувати власну справу або були переконані у відсутності підходящої роботи. Так, у 2007р. їх кількість складала 10,1 тис. осіб, або 2,1% економічно неактивного населення працездатного віку. Остання категорія громадян, як і ті особи, які зневірилися у пошуках роботи за умови сприятливої кон'юнктури на ринку праці могли б запропонувати свою робочу силу, а отже могли б розглядатися як безробітні. З урахуванням таких громадян рівень безробіття населення працездатного віку становив би 6,8%, проти 4,8%, розрахованого за методологією МОП (у 2006р. – 9,2% та 5,6% відповідно).

За адміністративними даними державної служби зайнятості за допомогою у пошуках роботи до цієї установи впродовж 2007р. звернулося 58,1 тис. не зайнятих трудовою діяльністю громадян, що складає в середньому 4,8 тис. осіб щомісячно (у 2006р. відповідно – 5,2 тис. осіб), що на 6,0% менше, ніж у попередньому році. Серед цієї категорії громадян майже кожен другий (49,6%) раніше займав місце робітника, четвертий (22,5%) – посаду службовця, решту склали некваліфіковані працівники та особи без професії. Станом на кінець 2007р. на обліку у Державній службі зайнятості перебувало 27,1 тис. незайнятих громадян, що на 7,8% менше, ніж на кінець 2006р.

Чисельність зареєстрованих незайнятих громадян, які мали стан безробітних, по відношенню до 2006р. зменшилась на 7,0% та становила 2007р. 26,6 тис осіб (рис. 4) [4, с.215].

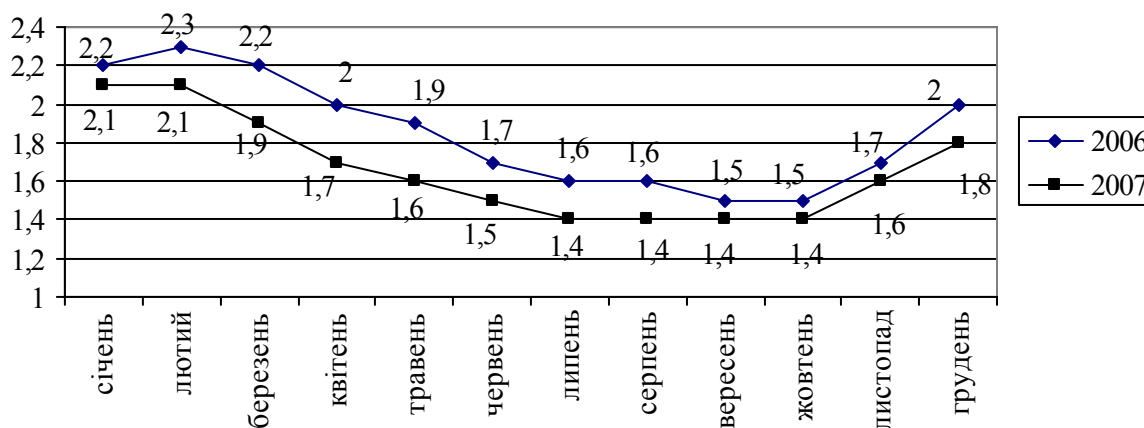

Рис. 4. Рівень зареєстрованого безробіття (на кінець місяця, у % до середньорічної чисельності населення працездатного віку)

Рівень зареєстрованого безробіття в середньому за 2007р. по області склав 2,4% від економічно активного населення працездатного віку. Для зареєстрованого безробіття притаманна суттєва регіональна диференціація. Найвищий рівень зареєстрованого безробіття у 2007р. спостерігався у Тернопільській області (6,9%), а найнижчий – у м. Києві (0,4). Серед регіонів Причорноморської зони рівень зареєстрованого безробіття коливався від 3,8% у Миколаївській та Херсонській областях до 2,4% у Одеській області.

Рівень зареєстрованого безробіття станом на 1 січня 2008р. порівняно з 1 січня 2007р в Одеській області зменшився на 0,2 в. п. і становив 1,8%. Протягом року найвищого рівня він досягав на початок лютого та березня (2,1%), а найменшого – на початок серпня і до листопаду (1,4%). Разом з тим, серед районів Одеської області рівень зареєстрованого безробіття коливався від 0,1% по м. Іллічівську та 0,3% по м. Одесі до 10,2% у Любашівському районі. Досить високий рівень безробіття спостерігався у Ширяєвському (8,8%) та Савранському (7,8%) районах.

Одним з позитивних явищ ринку праці впродовж 2007р. було скорочення довготривалого безробіття серед осіб, які перебували на обліку у державній службі зайнятості. Так, кількість безробітних, які перебували на обліку цієї установи більше одного року, порівняно з 2006р. скоротилася на 15,0% та на 1 січня 2008р. становила 2,6 тис. осіб, або 10,0% від загальної чисельності зареєстрованих безробітних. Серед безробітних осіб, які перебували на обліку у державній службі зайнятості на 1 січня 2008 року, середня тривалість безробіття залишилась на рівні 2006 р. і становила на зазначену дату – 5 місяців. За адміністративними даними державної служби зайнятості кількість вільних робочих місць та вакантних посад на підприємствах, установах організаціях на 1 січня 2008р становила 5,8 тис. місць, що на 4,5% більше, ніж на цю дату 2007р. [5, с.7-13].

У загальній кількості вільних робочих місць та вакантних посад майже кожне четверте припадало на промисловість, восьме – на торгівлю, діяльність транспорту та зв'язку, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, десяте – на державне управління, дванадцяте – на сільське господарство. Збільшення потреби в працівниках у 2007р. відбулося у переважній більшості видів економічної діяльності, окрім будівництва, операціях з нерухомим майном, орендою, інжинірингом та наданням послуг підприємцям, сільського господарства, промисловості (рис. 5).

Рис. 5. Потреба в працівниках для заміщення вільних робочих місць за видами економічної діяльності у 2007р.

Слід відмітити, що впродовж останніх 5 років навантаження незайнятого населення на одне вільне робоче місце скоротилося з 12 осіб (на кінець 2002р.) до 5 осіб (на кінець 2007р.). Наявність структурної диспропорції між попитом на робочу силу та її пропозицією за професіями є фактором, що обмежує можливості працевлаштування безробітних та задоволення потреб роботодавців, працівників.

Зокрема найвищий рівень навантаження незайнятого населення на вільні робочі місця характерний для професій кваліфікованих робітників сільського та лісового господарств, риборозведення та рибальства – 6 осіб, технічних службовців – 6 осіб та працівників найпростіших професій – 7 осіб (рис. 6).

За 2007р. за сприянням державної служби зайнятості було працевлаштовано 38,8 тис. осіб, що на 4,3% більше, ніж у 2006р. Серед працевлаштованих майже половину складають жінки (50,2%), та молодь у віці до 35 років (46,5%), 10,1% – особи, які не могли на рівних умовах конкурувати на ринку праці, та 2,9% – працівники, які були вивільнені зв'язку з реорганізацією виробництва та скороченням штату (рис. 7). На посади робітників було працевлаштовано 20,2 тис. громадян (57,2% всіх працевлаштованих), на посади службовців – 8,0 тис. громадян (20,6%), на місця, які не потребують спеціальної підготовки працевлаштовано 8,6 тис. громадян (22,2%). Працевлаштування незайнятих трудовою

діяльністю громадян за видами економічної діяльності у 2007р. представлено на рис. 8.

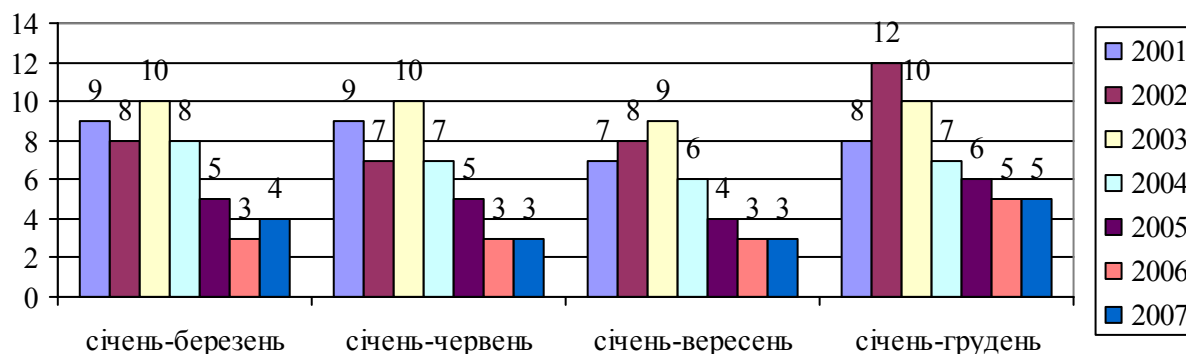

Рис. 6. Середня навантаженість на одне вільне робоче місце (вакантну посаду (на кінець періоду))

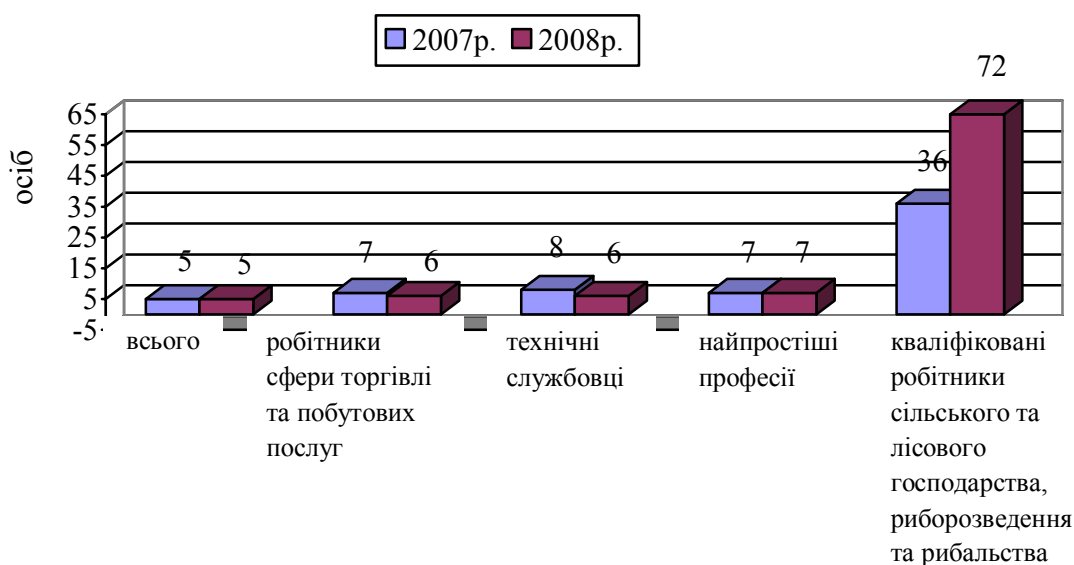

Рис. 7. Рівень навантаження незанятого населення

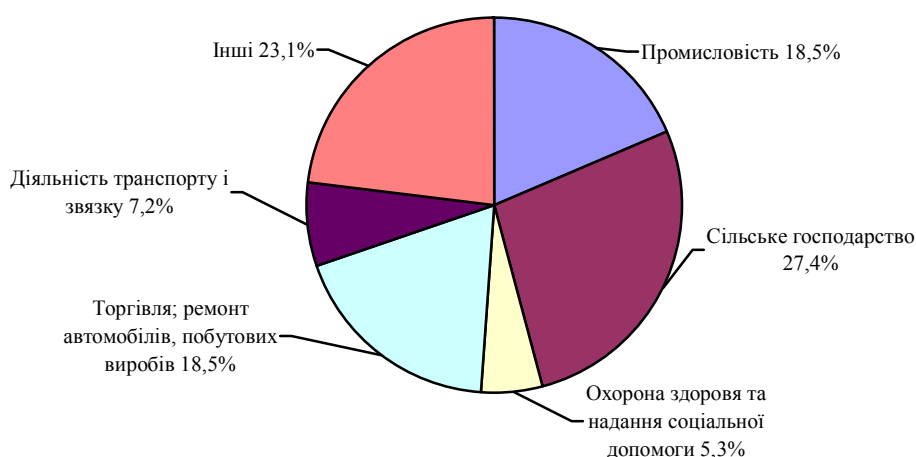

Рис. 8. Працевлаштування незайнятих трудовою діяльністю громадян за видами економічної діяльності у 2007р. (відсотків до загального числа працевлаштованих)

Річний рівень працевлаштування незайнятого населення (відношення чисельності працевлаштованих осіб до чисельності незайнятих, які перебували на обліку) у 2007р. становив 44,4 відсотка (рис. 9).

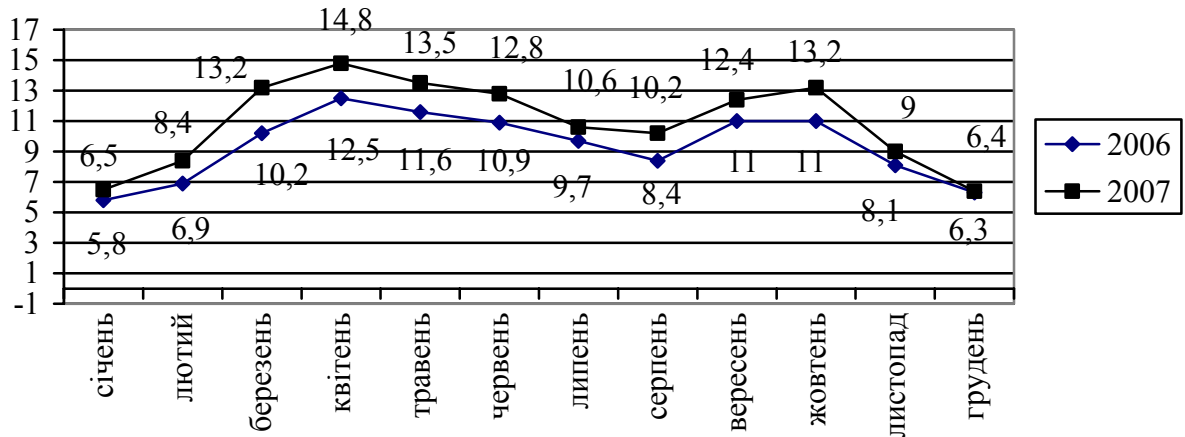

Рис. 9. Рівень працевлаштування незайнятих громадян (у відсотках до загальної кількості осіб, які перебували на обліку (на кінець місяця))

Держава забезпечує надання додаткових гарантій щодо працевлаштування таким категоріям громадян, які потребують соціального захисту і не здатні на рівних умовах конкурувати на ринку праці. У 2007р. таких осіб було зареєстровано 6,6 тис., а працевлаштовано 3,9 тис., з них 1,3 тис. – жінки, які мають дітей віком до 6-ти років.

Серед працевлаштованих незайнятих громадян за вказаний період кожен четвертий отримав роботу у сільському господарстві, мисливстві та лісовому господарстві, п'ятий – в торгівлі, ремонті автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку.

Одним з напрямків соціального захисту незайнятого населення є організація оплачуваних громадських робіт. На таких роботах упродовж 2007р. працювали 16,7 тис. осіб, що на 1,6% більше, ніж за 2006р. В основному, це були особи, які мали статус безробітних (97,1%). Середня тривалість таких робіт у розрахунку на одного безробітного, залученого до їх проведення, у 2007р. становила 14 днів проти 17 днів у 2006р. При цьому на організацію та проведення громадських робіт у 2007р. було витрачено 5,7 млн. грн., що на 26,9% більше, ніж у 2006р. Збільшення кількості нових робочих місць в усіх сферах економіки є одним із стратегічних заходів активного державного регулювання стану ринку праці. Але кількість робочих місць, яка щорічно вводиться в дію, не відповідає існуючим обсягам безробіття. Так, у 2007р. для заміщення новостворених робочих місць, фактично прийнято на введені місця 9,0 тис. осіб, що на 16,6% менше, ніж у 2006р. З них кожний шостий прийнятий на введені місця на підприємствах переробної промисловості, кожний п'яти – на підприємствах сільського господарства, мисливства та лісового господарства, торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, восьмий – на підприємствах транспорту зв'язку.

Таке явище як безробіття поставило нові завдання перед системою професійної перепідготовки та професійного навчання незайнятого населення, які мусять вчасно реагувати на ринковий попит працівники різних спеціальностей. Враховуючи, що у значній чисельності громадян тривала довга перерва у роботі, реальний рівень їх кваліфікацій не відповідає вимогам роботодавців. З метою підвищення конкурентоспроможності безробітних державною службою зайнятості здійснюється їх професійне навчання (підготовка, перепідготовка, підвищення кваліфікації). З метою отримання нової професії або спеціальності у 2007 році в навчальних закладах усіх типів проходили професійне навчання 8,1 тис. незайнятих трудової діяльністю громадян, що на 12,7% більше, ніж у 2006р., серед них 49,4% особи, які мають робітничі професії, 22,6% – службовці. Пройшли у 2007р. професійне навчання 7,1 тис. осіб, продовжували навчання на кінець 2007р. 0,9 тис. осіб. Серед незайнятих, які пройшли професійне навчання, 4,9% складають випускники середніх загальноосвітніх шкіл, 0,4% випускники професійно-технічних закладів, 0,6% – випускники вищих закладів освіти. Молодь у віці до 18 років складає 3,0% незайнятого населення, яке

пройшло професійне навчання. Професійну підготовку і перепідготовку пройшли 0,9 тис. осіб. Аналіз населення, яке пройшло підготовку та перепідготовку, у розрізі професій (спеціальностей) у 2007 свідчить про те, що найбільшим попитом в економіці області користувались професії операторів комп'ютерного набору (12,4% загальної чисельності навчених), кухарів (12,9%), електрогазозварник (9,2%), перукарів (10,6%). Протягом року профорієнтаційні послуги отримали 114,1 тис. осіб, т.ч. незайняті – 75,0 тис., з них жінки – 53,6%, особи у віці до 35 років 40,7%.

З Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття у 2007р. загалом було витрачено 120,6 млн. грн., її на 31,5% більше, ніж у 2006р. Основну частину витрат склали виплати на допомогу по безробіттю – 44,9%.

Основні тенденції, що були притаманні ринку праці у 2007 році, порівняно з 2006 роком щодо економічної активності населення працездатного віку:

- збільшення рівня економічної активності з 67,4% до 68,0% населення відповідного віку;
- збільшення рівня зайнятості населення у віці 15-70 років з 63,7% до 64,8%;
- зниження рівня безробіття економічно активного населення працездатного віку (за методологією МОП) з 5,6% до 4,8%;
- зменшення рівня зареєстрованого безробіття з 2,7% до 2,4%;
- зростання рівня працевлаштування незайнятого населення за допомогою державної служби зайнятості з 39,8% до 44,4%;
- зменшення кількості економічно неактивного населення працездатного віку на 1,9%;
- значне зростання частки державного соціального страхування.

Висновки і перспективи подальших розробок. Найбільш актуальною проблемою в Україні на сьогоднішній день є фінансово-економічна криза та її негативний вплив на життя суспільства. Першим і найбільшим проявом є загроза втрати людиною робочого місця і як наслідок, відсутність надходжень найнеобхідніших грошових засобів у вигляді заробітної плати. Це все призводить до поширення нелегального заробітку; збільшення нових робочих місць в усіх сферах економіки; збільшення попиту внутрішнього ринку; система професійної перепідготовки та професійного навчання мусять вчасно реагувати на ринковий попит та пропозиції. Все це призводить до розвитку та поширення тіньової економіки та неофіційної економічної діяльності. Щоб цього уникнути потрібно розробити чітку програму державного регулювання та державного контролю за всіма сферами економічної діяльності.

Література

1. Спасенко Ю. Ринок праці кваліфікованої робочої сили: стан та умови ефективного розвитку / Ю. Спасенко // Україна: Аспекти Праці: Науково-економічний та суспільно-політичний журнал. – 2007. – № 4. – С. 15–21.
2. Державний комітет статистики України. Головне управління статистики в Одеській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.od.ukrstat.gov.ua>.
3. Український видавничий портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://who-is-who.com.ua>.
4. Статистичний щорічник України за 2007рік: збірник / Держ. комітет статистики України; ред. О. Г. Осауленко. – К.: Консультант, 2008. – 571 с.
5. Бессараб В. Особливості нарахування роботодавцями Одеської області зарплати найманам працівникам / В. Бессараб // Україна: Аспекти Праці: Науково-економічний та суспільно-політичний журнал. – 2009. – № 1. – С. 7–13.